

Kredietverlening aan Nederlandse bedrijven loopt terug

Het Nederlandse bedrijfsleven is in sterke mate afhankelijk van bancaire kredietverlening. De groei van de zakelijke kredietverlening is in de tweede helft van 2008 vertraagd. Dit hangt grotendeels samen met de terugval van de economische groei. Het is echter niet uit te sluiten dat de problemen in de bancaire sector de daling van de kredietgroei hebben versterkt.

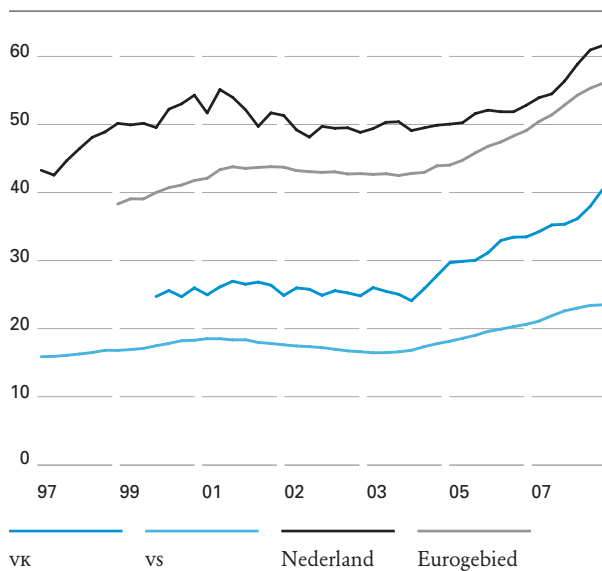
Inleiding

Door de crisis in het financiële stelsel en de snel verslechterde conjuncturele situatie is er veel aandacht voor de beschikbaarheid van krediet voor Nederlandse bedrijven. Een belangrijke vraag is in hoeverre de afname van de kredietgroei veroorzaakt wordt door 'normale' conjuncturele factoren verband houdend met de terugval van de economische groei dan wel door het extra effect van de kredietcrisis op het aanbod van krediet.

Het totale uitstaande krediet van Nederlandse banken aan de private sector in Nederland bedroeg eind 2008 EUR 900 miljard. Dit is bijna twee maal het nominale bbp. Het grootste gedeelte hiervan, circa EUR 400 miljard, betreft hypothecaire kredietverlening aan huishoudens. De kredietverlening aan niet-financiële bedrijven bedraagt ongeveer EUR 290 miljard. Bancair krediet is voor huishoudens en bedrijven binnen Nederland de belangrijkste bron van externe financiering. De afgelopen jaren is de afhankelijkheid van bedrijven van bancaire kredietverlening verder toegenomen. Bovendien zijn Nederlandse bedrijven afhankelijker van bancaire kredietverlening dan bedrijven in het eurogebied als geheel, het VK en de VS (grafiek 1). Vooral in deze laatste twee landen maken bedrijven vaker gebruik van marktfinanciering, bijvoorbeeld door uitgifte van bedrijfsobligaties of aandelen.

Grafiek 1 Kredietverlening aan niet-financiële bedrijven als % bbp

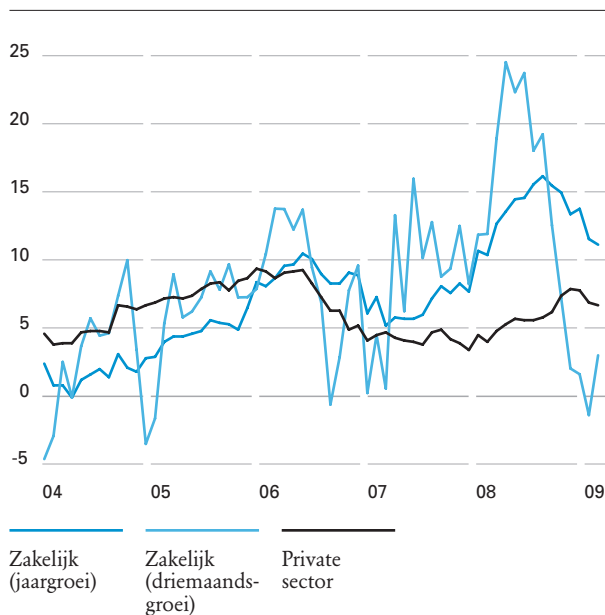
Ratio in procenten, kwartaalcijfers

Bron: ECB en OESO.

Grafiek 2 Ontwikkeling kredietgroei Nederland

Procentuele jaarstijging (resp. driemaandgroei), maandcijfers

Bron: DNB.

De kredietverlening van banken aan de totale private sector in Nederland groeide, na een piek begin 2006, de laatste twee jaar gemiddeld met ongeveer 5% (grafiek 2). De zakelijke kredietverlening groeide in de eerste helft van 2008 fors, op de top zelfs met meer dan 16% jaar op jaar. Sinds augustus is er een duidelijke omslag zichtbaar. Vanaf dat moment is de gemiddelde groei per maand zo goed als stilgevalen. In het laatste kwartaal van 2008 nam het uitstaand zakelijke kredietvolume zelfs licht af.

Terugloop kredietgroei gebruikelijk bij conjuncturele terugval

De groei van de zakelijke kredietverlening hangt historisch beschouwd nauw samen met de groei van de investeringen (grafiek 3). In goede economische tijden loopt de vraag naar goederen en diensten op en worden bedrijven sneller geconfronteerd met de grenzen van hun productiecapaciteit. Hierdoor zullen ze meer willen investeren. Investerings worden vaak met bancair krediet gefinancierd. In 2005 klopte ruim 40% van de investerende MKB'ers bij een bank aan voor financiering; de rest financierde zich voornamelijk met interne middelen. Tijdelijke hoge pieken in de kredietgroei

Grafiek 3 Kredietverlening en investering Nederland

Procentuele jaarmutataties, kwartaalcijfers

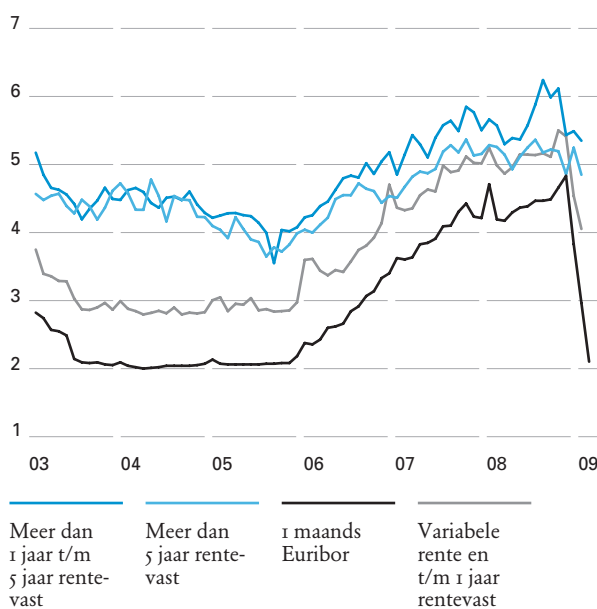
rond de top van de cyclus zijn daarom niet ongebruikelijk. Dit was ook te zien tot aan de eerste helft van 2008, toen de bedrijfsinvesteringen nog flink toenamen, net als de zakelijke kredietgroei.

Vanwege de in rap tempo verslechterde economische vooruitzichten neemt de groei van de investeringen snel af, waardoor ook de behoefte aan zakelijk krediet verder terug valt. Dit patroon was ook zichtbaar tijdens de vorige neergang. In 2002 en 2003 kromp het kredietvolume enkele kwartalen licht. In dit kader is het waarschijnlijk dat het teruglopen van de zakelijke kredietgroei tot eind 2008 voor een belangrijk deel vraaggedreven is.

Bij de afzwakking van de bancaire kredietverlening speelt de recente daling van de rente een verzachtende rol. Hierdoor worden leningen goedkoper en daarmee investeringen aantrekkelijker. De rentetarieven voor zakelijk krediet met een kortere rentevaste periode volgen grosso modo de ontwikkeling van de geldmarktrente (grafiek 4). Deze is sterk gedaald doordat de ECB vanaf begin oktober 2008 de beleidsrente in vijf stappen heeft teruggebracht tot 1,5%. Volgens de laatst beschikbare cijfers laten de tarieven voor nieuwe zakelijke leningen met een rentevaste periode korter dan één jaar in november en december dan ook voor het eerst sinds 2003 een significante daling zien. Deze daling kwam

Grafiek 4 Renteontwikkeling zakelijk krediet Nederland

Gemiddelde rentepercentages nieuwe contacten, maandcijfers

tot december niet tot uitdrukking in de tarieven voor leningen met langere looptijden. Deze tarieven hangen samen met de kosten voor langer lopend kapitaal. De lange rente is minder gedaald en de premie die banken op langer kapitaal betalen is door de crisis gestegen.

Verwachtingen ondernemers en banken

De terugloop van de kredietverlening lijkt vooral samen te hangen met de afzwakkende conjunctuur. Toch is het aantal MKB ondernemers dat verwacht financiering nodig te hebben niet sterk teruggelopen. Uit een enquête gehouden in december blijkt dat 17% van de MKB'ers verwacht in de eerste helft van 2009 aanvullende financiering nodig te hebben. In 2008 zocht 19% financiering.

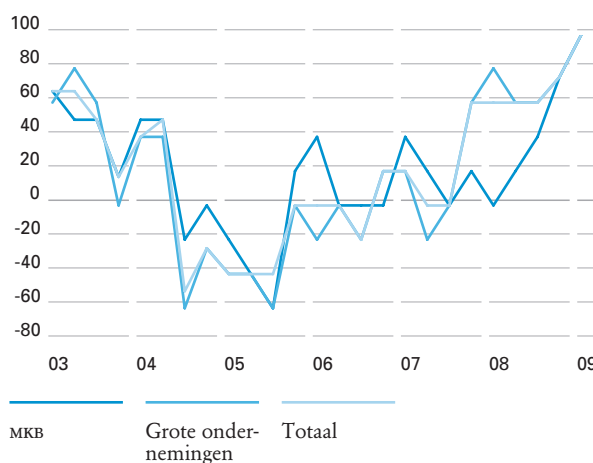
Bovendien was het percentage financieringsverzoeken dat in 2008 werd afgewezen nagenoeg gelijk aan dat in 2005. Ook zegt 87% van de MKB-bedrijven dat hun bank in 2008 de kredietvoorwaarden niet heeft gewijzigd. Van de bedrijven die daadwerkelijk financiering zochten is dat 71%. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door de doorlooptijd bij het aanvragen van een krediet en het feit dat de financiële crisis pas in de laatste maanden van 2008 intensiverde.

Daarentegen geven Nederlandse banken al sinds eind 2007 in meerderheid aan dat zij hun acceptatiecriteria aanscherpen. Dit blijkt uit de 'Bank Lending Survey (BLS)', die DNB ieder kwartaal onder banken houdt (grafiek 5). De aanscherping vond initieel vooral plaats bij grote bedrijven. Naarmate de marktonrust langer aanhield en zich verdiepte, begonnen banken ook de acceptatiecriteria voor kleine en middelgrote bedrijven aan te passen. In de meest recent afgenomen enquête zeggen alle ondervraagde banken de acceptatiecriteria aan te scherpen. Dit is sinds begonnen is met het afnemen van de enquête in 2003 niet eerder voorgekomen. De resultaten voor Nederland houden over het algemeen gelijke tred met die voor het eurogebied. De aanscherping in het vierde kwartaal werd in Nederland echter wel breder gedragen dan in het eurogebied als geheel.

Banken geven in de BLS een aantal redenen aan voor de aanscherping. Een reden is de perceptie van toegenomen risico. Dit toegenomen risico heeft onder meer betrekking op de algemeen economische, bedrijfstak- en ondernemingspecifieke ontwikkelingen, alsmede gestegen risico met betrekking tot het onderpand. Verder geven banken aan dat het lastiger is om vermogen aan te trekken op financiële markten.

Grafiek 5 Ontwikkeling acceptatiecriteria bancaire krediet

Netto aanscherping kredietvoorwaarden Nederlandse banken, kwartaalcijfers

Omdat de BLS pas vanaf 2003 wordt afgenomen is een vergelijking met eerdere perioden van afzwakkende economische groei niet goed te maken. Wel valt op dat ook in 2003 een meerderheid van de banken aangaf de kredietvoorwaarden aan te scherpen, wat erop duidt dat deze aanscherping deels een normaal conjunctureel verschijnsel is.

Gevolgen kredietcrisis

Volgens banken hangt de aanscherping van de acceptatiecriteria dus deels samen met de spanningen op de financiële markten. Door de grote verliezen die zij hebben moeten nemen in de afgelopen kwartalen kwamen hun reserves onder druk te staan. Daar kwam bij dat de markt door de toegenomen onzekerheid in de financiële sector eist dat banken hogere reserves aanhouden. Dit dwingt banken om hun leverage-ratio, de verhouding tussen de bezittingen en het eigen vermogen, te verlagen. Eén manier waarop ze dit kunnen bereiken, is het terugschroeven van de kredietverlening. Ook kunnen banken bezittingen verkopen aan andere marktpartijen. Een andere manier waarop banken kunnen deleveragen is door hun kapitaalreserves aan te vullen. Dit kan onder andere door geld op te halen in de kapitaalmarkt. Omdat dit door de onrust in de financiële markten in de praktijk vaak niet mogelijk was, hebben banken ook steun van overheden gekregen. Toch valt niet uit te

sluiten dat banken terughoudender zullen worden met het verlenen van krediet, ook aan gezonde bedrijven, zolang het proces van deleveraging niet is voltooid.

Mochten banken zich genoodzaakt zien de zakelijke kredietverlening te beperken, dan zijn Nederlandse bedrijven hier kwetsbaarder voor dan bedrijven in andere landen, gezien de grotere afhankelijkheid van bancaire kredietverlening. Tegelijkertijd blijven ook andere kanalen van externe financiering, zoals handelskredieten en directe marktfinanciering, moeilijk toegankelijk. Tot slot nemen ook de interne financieringsbronnen af, in het licht van afnemende winstgevendheid. Dit kan ertoe leiden dat Nederlandse bedrijven in hun investeringsmogelijkheden worden beperkt.

Tot besluit

De autoriteiten hebben het afgelopen halfjaar een aantal maatregelen genomen om de stabiliteit van het financiële stelsel te waarborgen, met kapitaalinjecties aan banken en vertrouwensherstellende maatregelen, zoals een hogere depositogarantie voor particuliere spaarders en overheidsgaranties op bancaire financieringsinstrumenten en activa. Hierdoor is de kans dat banken geen kredieten verstrekken voor gezonde investeringsprojecten verminderd. Hoewel er op dit moment geen aanwijzingen zijn dat de financiële crisis de daling van de kredietgroei heeft versterkt, is een dergelijk effect echter niet uit te sluiten. Zolang de economische vooruitzichten ongunstig blijven en het proces van deleveraging in de financiële sector aanhoudt, zal de groei van de kredietverlening naar verwachting verder afzwakken.

Literatuur

EIM (2005), *Financiering van bedrijfsinvesteringen problematisch, of niet?*, september 2005.

EIM (2008), *Financieringsmonitor MKB, eerste resultaten*, 30 december 2008.